

Michał Sopiński

DOI: 10.52694/LES.III/2025.14

Akademia Wymiaru Sprawiedliwości

<https://orcid.org/0000-0001-5429-601X>

michal.sopinski@aws.edu.pl

**„Nadopiekuńcza Matka”, „Surowy Ojciec”,
czy „Troskliwy Obserwator”?
Nadzór Ministra Sprawiedliwości nad uczelnią
Służby Więziennej: uwagi filozoficzno-prawne**

**“Overprotective Mother”, “Strict Father”,
or “Caring Observer”? the supervision of the
Minister of Justice over the Prison Service
university: philosophical and legal remarks**

Wprowadzenie

W polskim systemie prawnym pozycja uczelni służb państwowych, a w szczególności uczelni Służby Więziennej¹, stanowi interesujący przypadek, dotychczas stosunkowo rzadko omawiany w literaturze przedmiotu². Uczelnie służb państwowych łączą w sobie bowiem konstytucyjny wymóg autonomii akademickiej, z funkcjonalnym włączeniem w struktury zhierarchizowanej służby mundurowej, m.in. Straży Pożarnej, Policji, czy Służby Więziennej. Kluczowym elementem w takiej sytuacji podwójności staje się więc nadzór nad uczelnią sprawowany przez właściwego ministra. Kwestię tę regulują przepisy działu XIV ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce wyższym i nauce [dalej: ustawa

¹ Z uwagi na to, że uczelnia Służby Więziennej w pierwszych latach swego funkcjonowania (2018-2025) dwukrotnie zmieniała nazwę, posługuję się określeniem rodzajowym, którego używa ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1683 z późn. zm.).

² Por. M. Sopiński, *Pozycja uczelni służb państwowych w systemie szkolnictwa wyższego na przykładzie uczelni Służby Więziennej*, „Law • Education • Security” 2025, nr 2, w druku.

p.s.w.n.], które stanowią przepisy szczególne względem uregulowań znajdujących się w dziale XIII³.

Zgodnie z art. 433 ust. 2. ustawy p.s.w.n. minister właściwy do spraw wewnętrznych, Minister Sprawiedliwości, minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, minister właściwy do spraw zdrowia oraz minister właściwy do spraw gospodarki morskiej sprawują nadzór nad uczelniami (kolejno: służb państwowych, artystycznych, medycznych, morskich) na zasadach określonych w dziale XIII, który reguluje kwestie nadzoru nad systemem szkolnictwa wyższego i nauki przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego. Jak wskazuje art. 426 ust. 1 ustawy p.s.w.n. nadzór ten dotyczy zgodności działania z przepisami prawa oraz prawidłowości wydatkowania środków publicznych.

Władza i modele nadzoru

Tematyka władzy i nadzoru, także w odniesieniu do struktur prawnych i akademickich, stanowi od lat przestrzeń eksplorowaną na gruncie filozofii prawa⁴. W końcu zdaniem Pierre'a Bourdieu prawo to zarówno przestrzeń, w której rozgrywa się rywalizacja lub współpraca podmiotów tego prawa, jak również suma relacji tychże podmiotów⁵. Przy czym wynikający z ustawy p.s.w.n. nadzór Ministra Sprawiedliwości, który z racji koncentracji wyłącznie na jednej uczelni – uczelni Służby Więziennej, nabiera szczególnego, specyficznego charakteru. Analiza normatywno-prakseologiczna przepisów ustawy p.s.w.n., znajomość praktyki wykonywania nadzoru przez Ministra Sprawiedliwości oraz towarzyszący jej namysł filozoficzno-prawny pozwala więc postawić tezę, że unikalność tego

³ Por. A. Jakubowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2023.

⁴ Por. K. Żochowski, *Władza symboliczna prawników w ujęciu Pierre'a Bourdieu*, „Palestra” 2024, nr 1, s. 7–19; H. Dębska, *Od władzy normatywnej do władzy symbolicznej. Podejście Pierre'a Bourdieu*, [w:] J. Czapka, M. Dudek, M. Stępień (red.), *Wielowymiarowość prawa*, Toruń 2014, s. 390–402; H. Dębska, *Prawo jako pole (ujęcie modelowe)*, „Państwo i Prawo” 2016, nr 9, s. 36–53; H. Dębska, *Władza, symbol, prawo: społeczne tworzenie Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2015; H. Dębska, *W okowach prawniczego sensus communis. O trudnościach uprawiania krytycznie zorientowanej socjologii prawa*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2014, nr 1, s. 18–28; A. Kozak, *Postponowoczesna koncepcja prawa*, [w:] M. Błachuta (red.), *Z zagadnień teorii i filozofii prawa. Ponowoczesność*, Wrocław 2007; E. Łętowska, *Prawo w „płynnej nowoczesności”*, „Państwo i Prawo” 2014, nr 3, s. 6–27; A. Sulikowski, *O możliwościach postmodernizacji nauki prawa konstytucyjnego*, „Państwo i Prawo” 2010, nr 12, s. 3–16.

⁵ Por. H. Dębska, *Władza, symbol...*, s. 20.

nadzoru tworzy podatny grunt pod wykształcenie się jednego z dwóch patologicznych modeli relacji nadzorującego z nadzorowanym.

Aby głębiej zrozumieć dynamikę nadzoru ministra nad uczelnią, warto posłużyć się rozbudowaną metaforą rodzicielską, która unaocznia fundamentalny problem paternalizmu w relacjach państwo-instytucja. Paternalizm ten – który można określić również pojęciem „władzy symbolicznej” – wynika z poczucia, że skoro minister – podmiot dominujący – utworzył uczelnię – podmiot dominowany – to następnie ma nie tylko prawo, ale i obowiązek ją „wychowywać” i „dyscyplinować”⁶. To skorelowane z pojęciem „przemocy symbolicznej” poczucie obowiązku kształtuje się w dwóch przeciwstawnych, lecz równie szkodliwych, modelach opartych na logice władzy rodzicielskiej⁷. Modele te będą określane mianem „Nadopiekuńczej Matki” lub „Surowego Ojca”. Nie jest to jednak znana z teorii i filozofii prawa dychotomia „Szlachetnego Snu” (*Noble Dream*) oraz „Nocnej Mary” (*Nightmare*), ażeby przywołać słynną metaforę H.L.A. Harta⁸. A to dlatego, że oba te modele nadzoru, mimo skrajnie różnych motywacji, prowadzą do tego samego, negatywnego skutku polegającego na zbyt głębokiej ingerencji organu nadzoru w zasadę autonomii akademickiej określonej w art. 70 ust. 5 Konstytucji RP⁹.

Mając to na względzie, należy więc wskazać, że oprócz „Nadopiekuńczej Matki” i „Surowego Ojca” można też wyróżnić trzeci, pożądaný model w postaci „Troskliwego Obserwatora”. Jego praktyczne urzeczywistnienie wymaga jednak zarówno zmiany systemowej, jak też

⁶ Wedle Pierre’a Bourdieu istota władzy symbolicznej zawiera się w tym, że „Przemoc symboliczna stanowi przymus realizowany tylko za pośrednictwem zgody, której zdominowany nie może nie udzielić dominującemu (a więc zgody na dominację), ponieważ, aby się nad tym zastanawiać i zastanawiać się nad sobą, albo ściślej, aby zastanawiać się nad swoją relacją z nim, może posługiwać się jedynie narzędziami poznawczymi, które posiada wspólnie z dominującym, narzędziami, które będąc jedynie wcieloną form struktury relacji dominacji, ukazują tę relację jako naturalną (...)”, P. Bourdieu, *Medytacje pascaliańskie*, przeł. K. Wakar, Warszawa 2006, s. 242.

⁷ Zastosowanie tej metafory rodzicielskiej uzasadnia fakt, że to Minister Sprawiedliwości utworzył uczelnię Służby Więziennej. Powstała ona pod nazwą „Wyższa Szkoła Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie” w dniu 31 sierpnia 2018 roku na mocy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 lipca 2018 r. w sprawie utworzenia Wyższej Szkoły Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie (Dz.U. 2018 poz. 1461), wydanego na podstawie art. 18 ust. 2 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2017 r. poz. 2183, z późn. zm.). Por. M. Sopiński, *Pozycja uczelni służb państwowych...*

⁸ H.L.A. Hart, *American Jurisprudence through English Eyes: The Nightmare and the Noble Dream*, [w:] H.L.A. Hart, *Essays in Jurisprudence and Philosophy*, Oxford 2001, s. 123. Por. H.L.A. Hart, *Esaje z filozofii prawa*, tłum. J. Woleński, Warszawa 2001.

⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 z późn. zm.). Por. A. Krzywoń, *Art. 70 ust. 5 Konstytucji – norma programowa czy prawo podmiotowe?*, [w:] A. Krzywoń, A. Jakubowski, A. Wiktorowska, *Prawo nauki. Zagadnienia wybrane*, Warszawa 2014; A. Balicki, *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2020.

pragmatycznej w relacjach między Ministrem Sprawiedliwości oraz Uczelnią Służby Więziennej. Jak bowiem wskazuje Pierre Bourdieu: „zdominowani niekiedy nieświadomie, niekiedy zaś wbrew swojej woli przyczyniają się do swego podporządkowania, milcząco i z góry aprobując narzucone ograniczenia”¹⁰.

Relacja nadzoru vs relacja podległości

Aby zrozumieć sedno problemu, należy najpierw odróżnić „nadzór” od „podległości”¹¹. Jednostki podległe Ministrowi Sprawiedliwości co do zasady nie mają samodzielności budżetowej i działają pod bezpośrednim kierownictwem ministra, wykonując jego polecenia. Nawet jeśli formalnie mają one ustanowionych dyrektorów bądź kierowników, to są oni każdorazowo powoływani i odwoływani przez Ministra, co sprawia że są oni w bezpośredniej podległości. Jednostki nadzorowane przez Ministra mają zaś większą samodzielność, w tym często osobowość prawną i samodzielność budżetową, choć Minister wciąż sprawuje nad nimi kontrolę i nadzór zewnętrzny, co często oznacza albo zatwierdzanie ich działań albo podejmowanie decyzji w pewnych obszarach. Różnica polega więc przede wszystkim na stopniu zależności: podległość oznacza

¹⁰ Por. P. Bourdieu, *Medytacje pascaliańskie*, przeł. K. Wakar, Warszawa 2006, s. 242.

¹¹ Zgodnie z obwieszczeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 4 grudnia 2024 r. w sprawie wykazu jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Sprawiedliwości lub przez niego nadzorowanych do jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi zaliczają się Instytut Ekspertyz Sądowych im. prof. dra Jana Sehna w Krakowie, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Służby Więziennej, Okręgowe inspektoraty Służby Więziennej, Areszty śledcze, Zakłady karne, Instytut Ekspertyz Ekonomicznych i Finansowych w Łodzi, Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Kulach, Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Popowie, Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Suchoj, Zakłady Poprawcze i Schroniska dla Nieletnich, Ośrodek Doskonalenia Kadr Służby Więziennej w Olszanicy oraz Instytut Ekspertyz Medycznych w Łodzi, zaś nadzorowanymi przez niego są: Uczelnia Służby Więziennej, Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury, Sądy powszechne – w zakresie nadzoru administracyjnego Ministra Sprawiedliwości nad działalnością administracyjną sądów, Ośrodki kuratorskie PBDO – otwarte placówki resocjalizacyjne dla nieletnich, działające przy sądach rejonowych, Sądy wojskowe – w zakresie zwierzchniego nadzoru Ministra Sprawiedliwości nad organizacją i działalnością administracyjną sądów, Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL w Warszawie, Izby morskie – w zakresie zwierzchniego nadzoru Ministra Sprawiedliwości nad działalnością przewodniczących i wiceprzewodniczących tych izb oraz trybu postępowania przed izbami, Ośrodki kuratorskie i *last but not least* opiniodawcze zespoły sądowych specjalistów. Por. Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 4 grudnia 2024 r. w sprawie wykazu jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Sprawiedliwości lub przez niego nadzorowanych (M.P. poz. 790).

bezpośrednie podporządkowanie, a nadzór – kontrolę nad działalnością, lecz nie bezpośrednie zarządzanie i kierowanie¹².

Minister Sprawiedliwości, zgodnie z art. 433 ustawy p.s.w.n. w zw. z art. 426 ustawy p.s.w.n., sprawuje nadzór nad uczelnią Służby Więziennej. Uczelnia pozostaje przy tym wciąż odrębnym podmiotem z własną osobowością prawną, zaś jej organy – Senat oraz Rektor-Komendant – są autonomiczne w podejmowaniu przez siebie decyzji. Jest to zatem zupełnie inna relacja niż w przypadku jednostek bezpośrednio podległych Ministrowi Sprawiedliwości, które stanowią integralną część przestrzeni jego władztwa i podlegają bezpośrednim poleceniom zarządczym. To fundamentalne rozróżnienie bywa jednak w praktyce zacierane, co prowadzi do wspomnianych patologii w zakresie sprawowania nadzoru.

„Opiekuńcza matka” jako model nadzoru Ministra Sprawiedliwości nad uczelnią

Pierwszy z modeli, „Nadopiekuńczej Matki”, objawia się wówczas, gdy Minister, kierując się często pozorną troską o dobro i stabilność uczelni, przekracza granice nadzoru wynikającego z art. 433 ustawy p.s.w.n. w zw. z art. 426 ustawy p.s.w.n. i zaczyna przejmować funkcje zarządcze. Model ten ucieleśnia więc paternalizm wyrażający się przez nadmierną troskę¹³. Minister – matka, kierując się przekonaniem, że „wie lepiej” i musi chronić swoją „córkę” – uczelnię przed światem zewnętrznym, systematycznie pozbawia ją podmiotowości. Przejawem tego podejścia jest nie tyle kontrola *ex post*, co aktywna ingerencja *ex ante* w wewnętrzne sprawy uczelni. Minister, dysponując narzędziami nadzoru, takimi jak uprawnienie do zatwierdzania statutu uczelni na podstawie art. 427

¹² Wedle Hanny Dębskiej, posługującej się koncepcją Pierre’a Bourdieu w odniesieniu do polskich instytucji prawnych, wśród narzędzi władzy symbolicznej można wyróżnić język, symbol i wizję świata, jakie ten język wyraża. Por. H. Dębska, *Władza, symbol...*, s. 53.

¹³ Przykładem takiej nadmiernej troski może być wprowadzona na mocy art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 14 kwietnia 2023 r. o zmianie nazwy uczelni służb państwowych nadzorowanej przez Ministra Sprawiedliwości i o zmianie ustawy o Służbie Więziennej oraz niektórych innych ustaw kompetencja, zgodnie z którą Minister Sprawiedliwości miał jednorazową możliwość powołania Rektora-Komendanta uczelni Służby Więziennej na pięcioletnią kadencję. Choć Minister Sprawiedliwości powołał wówczas na to stanowisko tę samą osobą, co wcześniej Senat, to działanie to wydaje się stanowić nadmierną ingerencję w autonomię uczelni i możliwość decydowania o jej sprawach przez Senat. Por. Ustawa z dnia 14 kwietnia 2023 r. o zmianie nazwy uczelni służb państwowych nadzorowanej przez Ministra Sprawiedliwości i o zmianie ustawy o Służbie Więziennej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1053).

p.s.w.n., może wykorzystać tę kompetencję nie tylko do weryfikacji jego legalności, lecz także do forsowania szczegółowych rozwiązań merytorycznych, ograniczających swobodę ustawodawstwa wewnętrznego Senatu uczelni. Podobnie, art. 428 ustawy p.s.w.n. upoważnia ministra do żądania informacji i danych, co przy nadmiernie rozbudowanym zakresie żądania może skutkować stworzeniem systemu stałego monitorowania wszystkich działań uczelni, która zbliża rzeczywistości panoptycznej zdefiniowanej przez Michela Foucaulta¹⁴. W tym modelu Minister, dążąc do „ochrony” uczelni przed samą sobą, odbiera jej przestrzeń do samodzielnego rozwoju, przekształcając nadzór w *de facto* kuratelę lub ubezwłasnowolnienie¹⁵. Ta „opieka” ma na celu utrzymanie uczelni w stanie bezpiecznej zależności, gdzie nie podejmuje ona samodzielnego ryzyka i nie wykształca własnej, dojrzałej tożsamości. Jest to relacja oparta na kontroli przez pomoc, gdzie udzielane wsparcie finansowe lub organizacyjne zawsze wiąże się z utratą autonomii. Uczelnia, traktowana jak wieczne dziecko, nie uczy się odpowiedzialności i nie może dorosnąć do roli w pełni samodzielnego podmiotu życia naukowego. Wynikająca z art. 70 ust. 5 Konstytucji RP autonomia szkoły wyższej staje się wówczas pustym hasłem, a uczelnia traci zdolność do kształtowania swojej tożsamości naukowej, zarówno w sferze naukowej, jak też dydaktycznej.

„Surowy Ojciec” jako model nadzoru Ministra Sprawiedliwości nad uczelnią

Drugi, równie nieefektywny model, to wcielenie się Ministra w rolę „Surowego Ojca”. Podejście to reprezentuje paternalizm oparty na autorytecie, dyscyplinie i karze. Minister-„ojciec” ma precyzyjną wizję tego,

¹⁴ Opisana przez Michela Foucaulta w „Nadzorować i karać” wizja panoptyzmu zakłada stałą obserwację, co prowadzi do samoregulacji i podporządkowania. Zdaniem francuskiego filozofa podstawowym celem Panoptikonu było przede wszystkim to, by: „(...) Spowodować, by nadzór był nieprzerwanie skuteczny (...); by doskonałość władzy czyniła zbędnym jego stałe sprawowanie; by ten architektoniczny aparat stał się mechanizmem do tworzenia i podtrzymywania zależności od władzy niezależnie od tego, kto ją sprawuje; słowem, by więźniowie podlegali władzy, której sami są nosicielami”. Por. M. Foucault, *Nadzorować i karać. Narodziny więzienia*, tłum. T. Komendant, Warszawa 2009, s. 310; M. Sopiński, *Obserwować, karać i... biegać – Wokół polityki karnej i systemu penitencjarnego w Singapurze*, „Law • Education • Security” 2024, nr 125, s. 349–375.

¹⁵ Na marginesie należy wskazać, że uczelnia Służby Więziennej zajmuje się kształceniem kuratorów sądowych. Por. M. Sopiński, *How to become a probation officer: education and new model of professional training for probation officers in Poland*, „Law • Education • Security” 2024, nr 2 (123), s. 235–252.

jaka ma być jego „córka” – uczelnia, nawet jeśli ona sama ma inną wizję samej siebie. Wszelkie odejście od tej narzuconej przez Ministra ścieżki rozwoju, każda przejawiona samodzielność intelektualna czy organizacyjna, postrzegane są jako akt nieposłuszeństwa, który musi spotkać się z reakcją. Instrumenty nadzoru zamieniają się w tym modelu w narzędzia dyscyplinowania¹⁶. Na mocy art. 429 p.s.w.n. minister może wstrzymać wykonanie uchwały lub zarządzenia organu uczelni, jeżeli jest ono sprzeczne z prawem. W praktyce nadmiernie rozszerzona wykładnia „sprzeczności z prawem” może posłużyć do blokowania strategicznych decyzji merytorycznych, np. dotyczących uruchamiania kierunków studiów, zakresu badań czy współpracy międzynarodowej. W skrajnych przypadkach Minister, w oparciu o art. 430 p.s.w.n., może nawet uchylić taką uchwałę lub zarządzenie. Ponadto, w ramach kontroli finansowej, minister może wszcząć postępowanie, którego efektem może być wstrzymanie dotacji (art. 426 ust. 3 p.s.w.n.), co stanowi potężny argument finansowy mogący sparaliżować funkcjonowanie uczelni.

Groźba wstrzymania dotacji (art. 426 ust. 3 p.s.w.n.), możliwość uchylania „niewygodnych” uchwał Senatu (art. 430 p.s.w.n.) czy wszczynanie uciążliwych kontroli – zarówno tych w trybie ustawy p.s.w.n., jak również z ustawy o kontroli w administracji rządowej – stają się metodą na wymuszenie posłuszeństwa i konformizmu. Ideał dla ministra-ojca to uczelnia posłuszna, realizująca wąsko definiowane „interesy resortu”, a nie kwestionujący *status quo* autonomiczny podmiot¹⁷. Ten model zabija ducha krytycyzmu i wolności badawczej, które są esencją misji uniwersytetu, sprowadzając uczelnię do roli wykonawcy z góry określonych poleceń.

W tym wariantcie nadzór nie jest formą opiekuńczej kontroli, lecz narzędziem represji i politycznej presji. Minister Sprawiedliwości, wykorzystując przysługujące mu kompetencje, może podjąć działania mające na celu nawet wyeliminowanie niepokornej władzy uczelni. Instrumentarium jest tu szerokie. Na szczególne uwzględnienie zasługują procedury wnioskowania o odwołanie władz uczelni przez Ministra Sprawiedliwości oraz wytaczania im postępowań o charakterze dyscyplinarnym, w tym

¹⁶ Por. J. Rokicki, *Ciało w koncepcji Michela Foucaulta*, [w:] M. Banaś, i K. Warmińska (red.), *Kulturowe emanacje ciała*, Kraków 2011, s. 149–161.

¹⁷ Ideał ten wynika z rywalizacji odbywającej się w polu władzy – także między uczelnią a Ministrem. Jak bowiem wskazuje Krzysztof Źochowski w polu tym: „(...) toczy się walka o „kursy wymiany” pomiędzy poszczególnymi kapitałami – nie jest to jednak walka fizyczna i najczęściej ma formę ukrytą. Walka ta toczy się o narzucenie określonych zasad postrzegania świata”. Por. K. Źochowski, *Władza symboliczna prawników...*, s. 11.

z zakresu dyscypliny finansów publicznych, które wprost wpisują się w techniki dyscyplinarne, o których pisał Michel Foucault w swoich pracach o karze, suwerenności czy narodzinach biopolityki¹⁸.

Przepisy art. 432 ustawy p.s.w..n. określają bowiem dodatkowe uprawnienia ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki, a zgodnie z art. 433 ust. 2 także Ministra Sprawiedliwości jako organu nadzorującego uczelnię wymienioną w art. 433 ust. 1 ustawy, wskazujące, że w przypadku stwierdzenia naruszenia przepisów prawa przez rektora uczelni zarówno publicznej, jak i niepublicznej, minister może wystąpić do kolegium elektorów albo podmiotu, który dokonał wyboru albo powołał rektora, o jego odwołanie. Organem właściwym do złożenia przez ministra wniosku o odwołanie rektora jest zatem organ, do którego kompetencji należy wybór lub powołanie rektora. Ustawodawca nie uregulował sposobu rozstrzygnięcia wniosku o odwołanie rektora, jednak zasadne wydaje się przyjęcie, iż właściwy organ rozstrzyga wniosek ministra we właściwej – odpowiednio – dla organu wieloosobowego lub jednoosobowego formie odwołując rektora bądź odmawiając jego odwołania.

W art. 432 ust. 5 ustawy o szkolnictwie wyższym i ustawy zostało wskazane, że jeżeli rektor rażąco lub uporczywie narusza przepisy prawa, minister może go odwołać, po zasięgnięciu opinii Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz właściwej konferencji, o której mowa w art. 329 ust. 1 pkt 2-4. Podstawą zastosowania tego środka jest uporczywe lub rażące naruszenie prawa przez rektora. Minister nie może więc odwołać rektora w przypadku każdego naruszenia prawa, a jedynie w przypadku jego kwalifikowanej postaci, jaką jest naruszenie rażące albo uporczywe. Ponadto – w ramach stosowanych technik represji indywidualnej, w tym przemocy symbolicznej – Minister Sprawiedliwości realizując model „Surowego Ojca”, może również na podstawie art. 457 ust. 1 ustawy p.s.w..n. wydać polecenie rozpoczęcia prowadzenia sprawy rzecznikowi dyscyplinarnemu właściwemu w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich pełniących funkcje rektora i przewodniczącego uczelnianej komisji dyscyplinarnej, zatrudnionych w uczelni wojskowej, uczelni służb państwowych, uczelni artystycznej, uczelni medycznej i uczelni morskiej. W ustawie o szkolnictwie wyższym

¹⁸ M. Foucault, *Historia seksualności*, t. 1: *Wola wiedzy*, Warszawa 1995; M. Foucault, *Nadzorować i karać...*; M. Foucault, *Podmiot i władza*, „Lewą Nogą” 1998, nr 9, s. 174–192; M. Foucault, *Trzeba bronić społeczeństwa. Wykłady w Collège de France*, 1976, Warszawa 1998; M. Foucault, *Narodziny biopolityki*, Warszawa 2011.

i nauce zostały unormowane również kwestie odwołujące się do możliwości likwidacji uczelni. Art. 36 ustawy p.s.w.n. określa postępowanie likwidacyjne uczelni publicznej. Wszystkie te narzędzia o charakterze represyjnym mogą być nadużywane w sytuacji konfliktu między Ministrem Sprawiedliwości a nadzorowaną przez niego uczelnią Służby Więziennej. Uczelnia, funkcjonując w cieniu permanentnej groźby wykorzystania tych omówionych powyżej instrumentów, traci wówczas śmiałość intelektualną i zdolność do krytycznej refleksji, tak niezbędnej w życiu naukowym.

„Troskliwy Obserwator” jako model nadzoru Ministra Sprawiedliwości nad uczelnią

Oba opisane modele są destrukcyjne dla autonomii szkoły wyższej, dlatego konieczne jest wypracowanie i promowanie trzeciej drogi – modelu „Troskliwego Obserwatora”. Ta metafora celowo odcina się od relacji rodzic-dziecko, proponując w zamian relację opartą na szacunku dla autonomii i dojrzałości drugiej strony. Minister Sprawiedliwości jako „Troskliwy Obserwator” nie jest ani matką, ani ojcem; jest partnerem, który uznaje pełną podmiotowość oraz autonomiczność uczelni¹⁹. Rozwiązanie to wpisuje się w kulturę „good governance”²⁰.

W tym ujęciu Minister Sprawiedliwości respektuje istotę autonomii uczelni, rozumianą jako prawo do samodzielnego stanowienia o swoich sprawach naukowych, dydaktycznych i organizacyjnych. Jego nadzór koncentruje się na rzeczywistej kontroli legalności, polegającej na weryfikacji, czy działania uczelni mieszczą się w szerokich granicach wyznaczonych przez prawo, a nie na ocenie ich celowości czy merytorycznej słuszności. Minister jako „Troskliwy Obserwator” wspiera rozwój uczelni poprzez zapewnienie stabilnego i przewidywalnego finansowania, nieingerowanie w proces wyboru rektora przez Senat – co jest kluczową gwarancją autonomii dla uczelni Służby Więziennej – oraz tworzenie przychylnego otoczenia prawnego. Jego rolą jest strzeżenie ram prawnych, w których

¹⁹ Przy czym odejście od tej relacji i przyjęcie przez Ministra Sprawiedliwości roli „Troskliwego Obserwatora” nie stanowi aktu symbolicznego uśmiercenia „Ojca”, którego śmierć jest zdaniem Pierre’a Legendre’a metaforą buntu przeciwko istniejącym strukturom władzy, tradycji i porządku. Por. P. Legendre, *Zbrodnia kaprala Lortiego. Traktat o Ojcu*, tłum. A. Dwulit, Warszawa 2011; W. Rymkiewicz, *Sofokles w Quebecu*, [w:] P. Legendre, *Zbrodnia kaprala Lortiego. Traktat o Ojcu*, tłum. A. Dwulit, Warszawa 2011, s. IX–XVI.

²⁰ Por. D. Kostecki, *Poradnik kultury organizacyjnej good governance*, Lublin 2022.

uczelnia może swobodnie się rozwijać, a nie sterowanie tym rozwojem. Jego „troska” nie wyraża się przez ingerencję, lecz przez stworzenie optymalnych warunków do rozwoju: zapewnienie stabilnego finansowania, przewidywalnych ram prawnych i ochrony przed zewnętrznymi próbami ingerencji. Jego „obserwacja” nie służy kontroli, lecz zrozumieniu. Działa na zasadzie zaufania, a nie przymusu.

Minister jako „Troskliwy Obserwator” nie jest ani matką, ani ojcem; jest partnerem, który uznaje pełną podmiotowość oraz autonomiczność uczelni. Podczas gdy Minister-„Rodzic” mówi: „Zrobię to dla ciebie, bo wiem lepiej” lub „Zrobisz tak, jak każę”, Troskliwy Obserwator stwierdza: „Jesteś samodzielny, dorosłym podmiotem; ja stworzę Ci przestrzeń do rozwoju, a Ty możesz liczyć na moje wsparcie, gdy go potrzebujesz”. Zamiast wychowywać, towarzyszy; zamiast karcić, wspiera; zamiast narzucać swoją wolę, szanuje odrębność. W tej relacji uczelnia ma przestrzeń, by popełniać błędy, uczyć się na nich, rozwijać się stopniowo i w końcu – wyrosnąć na silną, niezależną i innowacyjną instytucję, która wypełnia swoją misję nie z poczucia posłuszeństwa, lecz z wewnętrznego przekonania. Porzucenie paternalistycznej modeli quasi-rodzicielskich na rzecz modelu „Troskliwego Obserwatora” jest zatem warunkiem sine qua non autentycznej autonomii uczelni w demokratycznym państwie prawnym²¹.

Uwarunkowania wyboru modelu nadzoru przez Ministra Sprawiedliwości

Wybór konkretnego modelu nadzoru przez Ministra Sprawiedliwości nie jest kwestią przypadku, lecz wynika z określonego kontekstu polityczno-prawnego oraz personalnej wizji Ministra, co skutkuje fundamentalnie różnym podejściem do Rektora-Komendanta i Senatu uczelni²².

²¹ Por., M. Sopiński, *Between the Scylla and the Charybdis. Remarks on the “Rule of Law”*, „Journal of Security and Sustainability Issues” 2023, nr 13 (1), s. 169–174.

²² Jak zauważa Pierre Bourdieu: „Władza symboliczna jest sprawowana jedynie przy współpracy tych, którzy jej podlegają, ponieważ przyczyniają się do jej konstruowania. Nic jednak nie byłoby równie niebezpieczne jak poprzestanie na tym stwierdzeniu (...) w owym podporządkowaniu nie ma nic z relacji «dobrowolnego poddaństwa» i owe ukryte współnictwo nie jest zawiązane na skutek świadomego i przemyślanego aktu”. Por. P. Bourdieu, *Medytacje pascaliańskie...*, s. 242–243.

Model „Nadopiekuńczej Matki” najczęściej ujawnia się w okresie politycznej stabilności lub braku widocznych konfliktów, gdy ministerstwo postrzega siebie jako naturalnego protektora i gwaranta „porządku” w nadzorowanej jednostce. Kontekstem prawnym sprzyjającym temu modelowi jest szeroka i nieprecyzyjna formuła uprawnień nadzorczych, np. art. 427 p.s.w.n., pozwalająca na szczegółową ingerencję w treść statutu pod pretekstem zapewnienia jego „zgodności z prawem”. W tym modelu stosunek Ministra do Rektora-Komendanta przypomina relację matki z dorastającym dzieckiem, któremu nie ufa się, by podejmowało samodzielne decyzje. Minister traktuje Rektora nie jako autonomicznego przewodniczącego wspólnoty akademickiej, lecz jako podwładnego menedżera, którego zadaniem jest realizacja wytycznych z resortu. Wszelkie próby wykazania inicjatywy przez Rektora są postrzegane jako niepotrzebny bunt i kwitowane nadmierną kontrolą lub „korektą” jego decyzji. Jednocześnie Minister wobec Senatu uczelni przyjmuje postawę paternalistycznego „Ojca”, który w trosce o „dobro instytucji” może uchylić strategiczne uchwały Senatu lub – wykorzystując art. 428 p.s.w.n. – zasypywać go uciążliwymi żądaniami sprawozdawczymi, skutecznie odciągając go od twórczej pracy nad rozwojem naukowym i dydaktycznym uczelni. Senat uczelni jest wówczas traktowany jako ciało fasadowe, którego głos ma znaczenie jedynie o tyle, o ile jest zbieżny z linią ministerstwa.

Model „Surowego Ojca” jest typową reakcją na okres konfliktu, zmian politycznych lub wyraźnej niezależności uczelni²³. Może on zostać wywołany przez zmianę rządu, który chce „przywrócić porządek” w postrzeganej jako zbyt opozycyjnej uczelni, lub też przez otwarty spór między Ministrem a Rektorem lub Senatem w kwestii merytorycznej (np. kierunków

²³ „Ważne dla mnie było stworzenie atmosfery pluralizmu, swobody prowadzenia badań naukowych, twórczego poszukiwania prawdy”, M. Sopiński, *Akademia Ziobry stanie się Uniwersytetem Bodnara? „Dobro polskiego wymiaru sprawiedliwości”*, „dorzeczy.pl” z 15 grudnia 2023 r., <https://dorzeczy.pl/opinie/525681/akademia-ziobry-stanie-sie-universytetem-bodnara-dr-sopinski-tlumaczy.html> [dostęp 20.09.2025 r.]; Akademia Wymiaru Sprawiedliwości, *Ministerstwo Sprawiedliwości zmierza do likwidacji Akademii Wymiaru Sprawiedliwości, a nie do usprawnienia jej działań. Sprostowanie nieprawdziwych informacji podanych przez Centralny Zarząd Służby Więziennej*, 9 lipca 2025 r., <https://aws.edu.pl/ministerstwo-sprawiedliwosci-zmierza-do-likwidacji-akademii-wymiaru-sprawiedliwosci-a-nie-do-usprawnienia-jej-dzialan-sprostowanie-nieprawdziwych-informacji-podanych-przez-centralny-zarzad-sluzby-wi/> [dostęp 20.09.2025 r.]; Akademia Wymiaru Sprawiedliwości, *Apel ponad 1000 obywateli i przedstawicieli środowisk naukowych i prawniczych o weto Prezydenta*, 24 lipca 2025, <https://aws.edu.pl/oswiadczenie/> [dostęp 20.09.2025 r.]; Akademia Wymiaru Sprawiedliwości, *Oświadczenie w sprawie kłamstw wiceminister Marii Ejchart*, 28 lipca 2025 r., <https://aws.edu.pl/oswiadczenie-w-sprawie-klamstw-wiceminister-marii-ejchart-ktora-wykorzystuje-krzywdę-ofiar-prowadzac-do-upolitycznienia-sprawy-bylego-wykladowcy-w-celu-likwidacji-aws/> [dostęp 20.09.2025 r.].

badan, programu nauczania, obsady stanowisk w uczelni)²⁴. W tym kontekście stosunek Ministra do Rektora-Komendanta ma charakter konfrontacyjny i karcący. Rektor nie jest już niewłaściwie zachowującym się dzieckiem, lecz jawnym oponentem, którego należy zdyscyplinować za wszelką cenę²⁵. Minister, działając jak „Surowy Ojciec”, sięga po najostrejsze narzędzia z arsenału nadzorczego, w tym po techniki dyscyplinarne. Działania takie jak wstrzymanie lub obcięcie dotacji (art. 426 ust. 3 p.s.w.n.), brak realizacji zawartych umów²⁶, zmniejszanie zatrudnienia²⁷, wszczynanie nieustannych kontroli paraliżujących pracę uczelni²⁸, wszczynanie politycznego postępowania wobec Rektora-Komendanta (art. 457 ust. 1 p.s.w.n.)²⁹ staje się metodą na wymuszenie ślepego posłuszeństwa. Celem jest albo złamanie oporu Rektora i podporządkowanie go sobie, albo – w dalszej konsekwencji – stworzenie podstaw do jego odwołania, co stanowiłoby ostrzeżenie dla całej społeczności akademickiej. Wobec Senatu, Minister Sprawiedliwości przybiera postawę autorytarnego sędziego, który traktuje tę kolegiąlną reprezentację uczelni jako zbiorowego przeciwnika³⁰. Jego działania zmierzają do ograniczenia roli Senatu

²⁴ Ministerstwo Sprawiedliwości odmówiło pozwolenia na utworzenie nowego kierunku studiów „zarządzanie” (...) Ministerstwo Sprawiedliwości negatywnie zaopiniowało wniosek uczelni o utworzenie nowego kierunku studiów, wskutek czego Ministerstwo Nauki odmówiło utworzenia takiego kierunku. Zob. Ministerstwo Sprawiedliwości, *Akademia Wymiaru Sprawiedliwości – ministerstwo podsumowuje nieprawidłowości i przedstawia działania naprawcze*, 6 grudnia 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc> [dostęp 20.09.2025 r.].

²⁵ Ministerstwo Sprawiedliwości, *Rozpoczęcie procedury postępowania dyscyplinarnego wobec Rektora-Komendanta AWS*, 15 lipca 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc> [dostęp 20.09.2025 r.].

²⁶ Ministerstwo Sprawiedliwości, *Pieniądze z Funduszu Sprawiedliwości – wstrzymane wypłaty*, 31 stycznia 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/pieniazde-z-funduszu-sprawiedliwosci--wstrzymane-wypłaty> [dostęp 20.09.2025 r.].

²⁷ „Zmniejszony został plan zatrudnienia Akademii na 2025 rok o 70 etatów funkcjonariuszy i 33 etaty pracowników. (...) Ministerstwo Sprawiedliwości zaakceptowało propozycję przesunięcia etatów do dyspozycji Centralnego Zarządu Służby Więziennej, które docelowo będą rozdysponowane do jednostek penitencjarnych i ośrodków szkolenia”. Zob. Ministerstwo Sprawiedliwości, *Akademia Wymiaru Sprawiedliwości...*

²⁸ Ministerstwo Sprawiedliwości, *Rozpoczęcie kontroli w Akademii Wymiaru Sprawiedliwości*, 22 stycznia 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/rozpoczecie-kontroli-w-akademii-wymiaru-sprawiedliwosci> [dostęp 20.09.2025 r.]; Ministerstwo Sprawiedliwości, *Informacja o przeszukaniu pomieszczenia w Akademii Wymiaru Sprawiedliwości w Warszawie*, 30 lipca 2024 r., <https://www.gov.pl/web/prokuratura-krajowa/informacja-o-przeszukaniu-pomieszczenia-w-akademii-wymiaru-sprawiedliwosci-w-warszawie> [dostęp 20.09.2025 r.]; Akademia Wymiaru Sprawiedliwości, *Rektor Sopiński: Bezprawne naruszenie autonomii Uczelni pod kuriozalnym pretekstem. W Uczelni nie było ani tajnego biura ani tajnych dokumentów*, 19 lipca 2024 r., <https://aws.edu.pl/rektor-sopinski-bezprawne-naruszenie-autonomii-uczelni-pod-kuriozalnym-pretekstem-w-uczelni-nie-bylo-ani-tajnego-biura-ani-tajnych-dokumentow/> [dostęp 20.09.2025 r.].

²⁹ „Minister Sprawiedliwości wydał polecenie dyscyplinarne wobec Rektora-Komendanta (...) poprzez zaangażowanie polityczne w mediach społecznościowych”, Ministerstwo Sprawiedliwości, *Akademia Wymiaru Sprawiedliwości...*

³⁰ Akademia Wymiaru Sprawiedliwości, *Konferencja prasowa na temat „Roli Akademii Wymiaru Sprawiedliwości w kształtowaniu rzeczywistości penitencjarnej w Polsce”*, 4 czerwca 2024 r., <https://aws.edu.pl/konferencja-prasowa-na-temat-rol-akademii-wymiaru-sprawiedliwosci-w-ksztaltowaniu-rzeczywistosci-penitencjarnej-w-polsce-4-czerwca-2024-r/> [dostęp 20.09.2025 r.].

do czysto formalnej, a każda przejawiona przez niego samodzielność³¹ jest natychmiast interpretowana jako zamach na prerogatywy ministra i spotyka się z natychmiastową, represyjną reakcją, mającą na celu przywrócenie „dyscypliny” i resortowego *status quo*³².

Model „Troskliwego Obserwatora” jest najtrudniejszy do zaistnienia, ponieważ wymaga dojrzałości politycznej, szacunku dla prawa oraz zrozumienia roli uczelni wyższych w państwie demokratycznym. Pojawia się w warunkach, gdy ministerstwo postrzega siebie jako część systemu, a nie jego jedyne architekta, i gdy priorytetem jest rzeczywisty rozwój nauki, a nie krótkoterminowy interes polityczny. W tym modelu stosunek Ministra do Rektora-Komendanta opiera się na partnerskim zaufaniu. Minister uznaje wybór dokonany przez Senat i traktuje Rektora jako pełnoprawnego reprezentanta i przywódcę autonomicznej wspólnoty. Kompetencje nadzorcze, takie jak kontrola legalności, są wykonywane z poszanowaniem dla zakresu uznania, jaki ustawa p.s.w.n. pozostawia władzom uczelni. Jednocześnie Minister wobec Senatu przyjmuje postawę wspierającą. Rozumie, że jego rolą nie jest ingerowanie w programy studiów uchwalane przez Senat (art. 28 ust. 1 pkt 11 p.s.w.n.) czy w procesy naukowe, lecz stworzenie – poprzez stabilne finansowanie i przewidywalne działanie – optymalnych warunków do tego, by Senat mógł te zadania wypełniać w sposób jak najlepszy. Minister jako „Troskliwy Obserwator” jest gwarantem stworzenia i respektowania ram prawnych, w których autonomiczne organy uczelni – Rektor i Senat – mogą swobodnie i odpowiedzialnie realizować misję naukową, dydaktyczną i służebną wobec państwa³³.

³¹ Por. Akademia Wymiaru Sprawiedliwości, *Apel Rektora-Komendanta do reprezentatywnych central związkowych w celu wypracowania przestrzeni zgodnej współpracy między Centralnym Zarządem Służby Więziennej a Akademią Wymiaru Sprawiedliwości*, <https://aws.edu.pl/apel-rektora-komendanta-do-reprezentatywnych-central-zwiazkowych-w-celu-wypracowania-przestrzeni-zgodnej-wspolpracy-centralnego-zarządu-służby-więziennej-z-akademia-wymiaru-sprawiedliwosci/> [dostęp 20.09.2025 r.].

³² Ustawa z dnia 25 czerwca 2025 r. o zmianie ustawy o Służbie Więziennej oraz ustawy o ustanowieniu „Programu modernizacji Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Ochrony Państwa w latach 2022–2025”, o ustanowieniu „Programu modernizacji Służby Więziennej w latach 2022–2025”, która wygaszała kadencję Senatu uczelni w trakcie jej trwania została zawetowana przez Prezydenta RP na podstawie art. 122 ust. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Por. Wniosek Prezydenta RP z dnia 5 sierpnia 2025 roku do Marszałka Sejmu wyrażający odmowę podpisania ustawy z dnia 25 czerwca 2025 roku wraz uzasadnieniem tej odmowy (druk 1243).

³³ Por. M. Stachowiak-Kudła, *Autonomia szkół wyższych a instytucjonalne mechanizmy zapewnienia jakości w Polsce w wybranych państwach europejskich*, Warszawa 2012; M. Stachowiak-Kudła, *Wolność nauki i nauczania oraz autonomia uczelni a jakość naukowa uniwersytetów*, „Przegląd Sejmowy” 2016, nr 6 (137), s. 115–140.

Podsumowanie

W związku z powyższymi modelami nadzoru nad uczelnią oraz prakseologiczną trudnością wdrożenia optymalnego modelu „Troskliwego Obserwatora”, niezbędny wydaje się postulat *de lege ferenda*. Aby zapobiec nieuchronnym napięciom wynikającym z koncentracji nadzoru specjalistycznego w rękach jednego ministra, którego priorytety mogą być oderwane od misji akademickiej, należałoby w przypadku uczelni Służby Więziennej rozważyć przeniesienie kluczowych kompetencji nadzorczych w zakresie spraw naukowych i kontrolnych na ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego. Minister ten, nadzorując cały, zróżnicowany w swej liczbie, system szkolnictwa wyższego, jest z natury rzeczy bardziej predestynowany do roli „Troskliwego Obserwatora”. Jego perspektywa jest szersza, bardziej uniwersalna i nastawiona na dobro nauki jako takiej, co minimalizuje ryzyko wystąpienia patologii nadmiernej, personalnie uwarunkowanej ingerencji. Taka systemowa korekta umocniłaby pozycję uczelni służb państwowych jako pełnoprawnych uczestników życia akademickiego, zdolnych do godzenia swojej specyficznej misji służbowej z fundamentalną wartością, jaką jest wolność badań naukowych i autonomia akademicka³⁴. Jednocześnie Minister Sprawiedliwości zachowałby jednak część uprawnień nadzorczych związanych z tym, że uczelnia Służby Więziennej jest uczelnią służb państwowych, na której kształcą się – choć nie tylko – funkcjonariusze Służby Więziennej.

³⁴ „W obliczu rosnących wyzwań (naukowych, technologicznych), związanych z kształceniem, w tym kształceniem funkcjonariuszy służb, uczelnia służb państwowych powinna być przede wszystkim instytucją nauki i dydaktyki, a dopiero w drugiej kolejności – jednostką podporządkowaną służbie”. M. Sopiński, *Pozycja uczelni służb państwowych...*

Bibliografia

- Balicki A., *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2020
- Bourdieu P., *Medytacje pascaliańskie*, przeł. K. Wakar, Warszawa 2006
- Bourdieu P., *Medytacje pascaliańskie*, przeł. K. Wakar, Warszawa 2006
- Dębska H., *Od władzy normatywnej do władzy symbolicznej. Podejście Pierre’a Bourdieu*, [w:] J. Czapska, M. Dudek, M. Stępień (red.), *Wielowymiarowość prawa*, Toruń 2014
- Dębska H., *Prawo jako pole (ujęcie modelowe)*, „Państwo i Prawo” 2016, nr 9
- Dębska H., *W okowach prawniczego sensus communis. O trudnościach uprawiania krytycznie zorientowanej socjologii prawa*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2014, nr 1
- Dębska H., *Władza, symbol, prawo: społeczne tworzenie Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2015
- Foucault M., *Historia seksualności, t. 1: Wola wiedzy*, Warszawa 1995
- Foucault M., *Nadzorować i karać. Narodziny więzienia*, tłum. T. Komendant, Warszawa 2009
- Foucault M., *Narodziny biopolityki*, Warszawa 2011
- Foucault M., *Podmiot i władza*, „Lewą Nogą” 1998, nr 9
- Foucault M., *Trzeba bronić społeczeństwa. Wykłady w Collège de France*, 1976, Warszawa 1998
- Hart H.L.A., *American Jurisprudence through English Eyes: The Nightmare and the Noble Dream*, [w:] H.L.A. Hart, *Essays in Jurisprudence and Philosophy*, Oxford 2001
- Hart H.L.A., *Eseje z filozofii prawa*, tłum. J. Woleński, Warszawa 2001
- Jakubowski A. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- Kostecki D., *Poradnik kultury organizacyjnej good governance*, Lublin 2022
- Kozak A., *Postponowoczesna koncepcja prawa*, [w:] M. Błachuta (red.), *Z zagadnień teorii i filozofii prawa. Ponowoczesność*, Wrocław 2007
- Krzywoń A., *Art. 70 ust. 5 Konstytucji – norma programowa czy prawo podmiotowe?*, [w:] A. Krzywoń, A. Jakubowski, A. Wiktorowska, *Prawo nauki. Zagadnienia wybrane*, Warszawa 2014
- Legendre P., *Zbrodnia kaprała Lortiego. Traktat o Ojcu*, tłum. A. Dwulit, Warszawa 2011
- Łętowska E., *Prawo w „płynnej nowoczesności”*, „Państwo i Prawo” 2014, nr 3

- Rokicki J., *Ciało w koncepcji Michela Foucaulta*, [w:] M. Banaś, i K. Warmińska (red.), *Kulturowe emanacje ciała*, Kraków 2011
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 lipca 2018 r. w sprawie utworzenia Wyższej Szkoły Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie (Dz.U. 2018 poz. 1461)
- Rymkiewicz W., *Sofokles w Quebecu*, [w:] P. Legendre, *Zbrodnia kaprala Lortiego. Traktat o Ojcu*, tłum. A. Dwulit, Warszawa 2011
- Sopiński M., *Between the Scylla and the Charybdis. Remarks on the "Rule of Law"*, „Journal of Security and Sustainability Issues” 2023, nr 13 (1)
- Sopiński M., *How to become a probation officer: education and new model of professional training for probation officers in Poland*, „Law • Education • Security” 2024, nr 2 (123)
- Sopiński M., *Obserwować, karać i... biegać – Wokół polityki karnej i systemu penitencjarnego w Singapurze*, „Law • Education • Security” 2024, nr 125
- Sopiński M., *Pozycja uczelni służb państwowych w systemie szkolnictwa wyższego na przykładzie uczelni Służby Więziennej*, „Law • Education • Security” 2025, nr 2, w druku
- Stachowiak-Kudła M., *Autonomia szkół wyższych a instytucjonalne mechanizmy zapewnienia jakości w Polsce w wybranych państwach europejskich*, Warszawa 2012
- Stachowiak-Kudła M., *Wolność nauki i nauczania oraz autonomia uczelni a jakość naukowa uniwersytetów*, „Przegląd Sejmowy” 2016, nr 6 (137)
- Sulikowski A., *O możliwościach postmodernizacji nauki prawa konstytucyjnego*, „Państwo i Prawo” 2010, nr 12
- Ustawa z dnia 14 kwietnia 2023 r. o zmianie nazwy uczelni służb państwowych nadzorowanej przez Ministra Sprawiedliwości i o zmianie ustawy o Służbie Więziennej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1053)
- Ustawa z dnia 25 czerwca 2025 r. o zmianie ustawy o Służbie Więziennej oraz ustawy o ustanowieniu „Programu modernizacji Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Ochrony Państwa w latach 2022–2025”, o ustanowieniu „Programu modernizacji Służby Więziennej w latach 2022–2025”
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2017 r. poz. 2183, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1683 z późn. zm.).
- Wniosek Prezydenta RP z dnia 5 sierpnia 2025 roku do Marszałka Sejmu wyrażający odmowę podpisania ustawy z dnia 25 czerwca 2025 roku wraz uzasadnieniem tej odmowy (druk 1243)
- Żochowski K., *Władza symboliczna prawników w ujęciu Pierre’a Bourdieu*, „Palestra” 2024, nr 1

Źródła internetowe:

- Akademia Wymiaru Sprawiedliwości, *Apel ponad 1000 obywateli i przedstawicieli środowisk naukowych i prawniczych o weto Prezydenta*, 24 lipca 2025, <https://aws.edu.pl/oswiadczenie/>
- Akademia Wymiaru Sprawiedliwości, *Apel Rektora-Komendanta do reprezentatywnych central związkowych w celu wypracowania przestrzeni zgodnej współpracy między Centralnym Zarządem Służby Więziennej a Akademią Wymiaru Sprawiedliwości*, <https://aws.edu.pl/apel-rektora-komendanta-do-reprezentatywnych-central-zwiazkowych-w-celu-wypracowania-przestrzeni-zgodnej-wspolpracy-centralnego-zarządu-służby-wieziennej-z-akademia-wymiaru-sprawiedliwosci/>
- Akademia Wymiaru Sprawiedliwości, *Konferencja prasowa na temat „Roli Akademii Wymiaru Sprawiedliwości w kształtowaniu rzeczywistości penitencjarnej w Polsce”*, 4 czerwca 2024 r., <https://aws.edu.pl/konferencja-prasowa-na-temat-rol-akademii-wymiaru-sprawiedliwosci-w-ksztaltowaniu-rzeczywistosci-penitencjarnej-w-polsce-4-czerwca-2024-r/>
- Akademia Wymiaru Sprawiedliwości, *Ministerstwo Sprawiedliwości zmierza do likwidacji Akademii Wymiaru Sprawiedliwości, a nie do usprawnienia jej działań. Sprostowanie nieprawdziwych informacji podanych przez Centralny Zarząd Służby Więziennej*, 9 lipca 2025 r., <https://aws.edu.pl/ministerstwo-sprawiedliwosci-zmierza-do-likwidacji-akademii-wymiaru-sprawiedliwosci-a-nie-do-usprawnienia-jej-dzialan-sprostowanie-nieprawdziwych-informacji-podanych-przez-centralny-zarząd-służby-wi/>
- Akademia Wymiaru Sprawiedliwości, *Oświadczenie w sprawie kłamstw wiceminister Marii Ejchart*, 28 lipca 2025 r., <https://aws.edu.pl/oswiadczenie-w-sprawie-klamstw-wiceminister-marii-ejchart-ktora-wykorzystuje-krzywdę-ofiar-prowadząc-do-upolitycznienia-sprawy-byłego-wykładowcy-w-celu-likwidacji-aws/>
- Akademia Wymiaru Sprawiedliwości, *Rektor Sopiński: Bezprawne naruszenie autonomii Uczelni pod kuriozalnym pretekstem. W Uczelni nie było ani tajnego biura ani tajnych dokumentów*, 19 lipca 2024 r., <https://aws.edu.pl/rektor-sopinski-bezprawne-naruszenie-autonomii-uczelni-pod-kuriozalnym-pretekstem-w-uczelni-nie-bylo-ani-tajnego-biura-ani-tajnych-dokumentow/>
- Ministerstwo Sprawiedliwości, *Akademia Wymiaru Sprawiedliwości – ministerstwo podsumowuje nieprawidłowości i przedstawia działania naprawcze*, 6 grudnia 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc>
- Ministerstwo Sprawiedliwości, *Informacja o przeszukaniu pomieszczenia w Akademii Wymiaru Sprawiedliwości w Warszawie*, 30 lipca 2024 r., <https://www.gov.pl/web/prokuratura-krajowa/informacja-o-przeszukaniu-pomieszczenia-w-akademii-wymiaru-sprawiedliwosci-w-warszawie>
- Ministerstwo Sprawiedliwości, *Pieniądze z Funduszu Sprawiedliwości – wstrzymane wypłaty*, 31 stycznia 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/pieniadze-z-funduszu-sprawiedliwosci--wstrzymane-wypłaty>

Ministerstwo Sprawiedliwości, *Rozpoczęcie kontroli w Akademii Wymiaru Sprawiedliwości*, 22 stycznia 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/rozpoczecie-kontroli-w-akademii-wymiaru-sprawiedliwosci>

Ministerstwo Sprawiedliwości, *Rozpoczęcie procedury postępowania dyscyplinarnego wobec Rektora-Komendanta AWS*, 15 lipca 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc>

Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 4 grudnia 2024 r. w sprawie wykazu jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Sprawiedliwości lub przez niego nadzorowanych (M.P. poz. 790)

Sopiński M., *Akademia Ziobry stanie się Uniwersytetem Bodnara? „Dobro polskiego wymiaru sprawiedliwości”*, „dorzeczy.pl” z 15 grudnia 2023 r., <https://dorzeczy.pl/opinie/525681/akademia-ziobry-stanie-sie-uniwersytetem-bodnara-dr-sopinski-tlumaczy.html>